

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาดำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาบริบททางด้านกายภาพ และสังคมของพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี 3) เพื่อเสนอแนวทางพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

ข้อมูลที่สำคัญสำหรับการศึกษารวบรวมได้จากกลุ่มประชากรเป้าหมาย 3 กลุ่มคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับจังหวัดอำเภอและตำบล เจ้าของผู้ประกอบการท่องเที่ยวและชาวบ้านเจ้าของสวนผลไม้ ประชากรในท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีการประกอบกัน กล่าวคือ ประเด็นสัมภาษณ์ ประเด็นการสังเกต ประเด็นการสนทนากลุ่ม และการศึกษาเอกสาร ข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงพรรณนาเชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

ผู้วิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

5.1.1 บริบททางด้านกายภาพ และสังคมของพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน

ประกอบด้วย 13 หมู่บ้าน ได้แก่ คลองตาดอง พญากัมพูข สามสิบ ใหม่ เขาหอม โป่งน้ำร้อน คลองขนุน เครือหวาย ทรัพย์ประเมิน วังกระทิง สันติพัฒนา เขาตะแบก และเขาหักพัฒนา

สถานที่ล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนมีระยะทาง 10 กิโลเมตร ใช้เวลาในการล่องแก่งประมาณ 2 ชั่วโมง มีความสมบูรณ์ของธรรมชาติ สภาพของสถานที่ท่องเที่ยวคลองโป่งน้ำร้อน พื้นคลองเป็นหินผสมทราย พื้นที่สองฝั่งคลองอุดมสมบูรณ์ด้วยสวนผลไม้ ด้วยสายน้ำ

ระดับความยากง่ายอยู่ในระดับ 3 ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการส่องแกงอยู่ในช่วงระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนพฤศจิกายน ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนในแต่ละปี

การประกอบอาชีพเป็นลักษณะเกษตรกรรมเป็นหลัก เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวน ได้แก่ ทุเรียน เงาะ มังคุด ลำไย ลองกอง สละ และมันสำปะหลัง การประกอบกิจการธุรกิจท่องเที่ยวพบเพียง 45 ครัวเรือน จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,500 ครัวเรือน

องค์ประกอบของพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อนด้านการท่องเที่ยว มีคลองโป่งน้ำร้อนที่ประกอบด้วยกระแสน้ำและเกาะแก่งน้อยใหญ่มากมาย เพื่อให้ความสนุกสนาน เร้าใจ ในการแล่งแก่ง สองฝั่งข้างทางมีสวนผลไม้ของชาวบ้าน สภาพพื้นที่โดยทั่วไปประกอบด้วยป่าไม้ ภูเขา และที่สูงเป็นส่วนใหญ่ ป่าไม้เป็นสภาพป่าดิบชื้น พบน้ำตก และถ้ำในบริเวณป่า อีกทั้งยังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เช่น ช้าง กระต๊อ เลียงผา กิ้งก่าบินปีกลาย งูปล้องฉนวนมาลาญ งูจงอาง พบนกไม่น้อยกว่า 56 ชนิด เป็นต้น ในหมู่บ้านโป่งน้ำร้อนพบบ่อน้ำพุร้อน และแหล่งมุนษย์โบราณที่บ้านคลองบอน ในตำบลโป่งน้ำร้อนมีที่พักลักษณะรีสอร์ท จำนวน 4 แห่ง หากนักท่องเที่ยวที่ต้องการนอนแบบเต็นท์ทางรีสอร์ทมีไว้คอยบริการ ทุกรีสอร์ทมีร้านอาหาร การคมนาคมเข้าถึงอย่างสะดวกสบาย ถนนลาดยางตลอดสาย มีรถประจำทางไว้คอยบริการ ส่วนเส้นทางเดินป่ามีโอกาที่จะทำการพัฒนาเพื่อเป็นวิธีการท่องเที่ยวแบบเดินป่าได้อีกวิธีหนึ่ง

5.1.2 ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน มีทั้งที่เกิดจากปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายในนั้นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของประชาชนในท้องที่ ซึ่งส่วนใหญ่ยังยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เนื่องจากเป็นอาชีพดั้งเดิมและสร้างรายได้เพียงพอ ทำให้ประชาชนไม่นิยมประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ประชาชนจึงไม่มีส่วนร่วมในชุมชนในการคิด ริเริ่มวางแผน ตัดสินใจ ดำเนินการ แบ่งปันผลประโยชน์ ประเมินผลด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากประชาชนไม่ได้เป็นผู้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว จึงทำให้ขาดความสนใจในการท่องเที่ยว ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขาดการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ที่ดีทำให้นักท่องเที่ยวไม่รู้จักร่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน ตำบลโป่งน้ำร้อนมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แต่ไม่มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์เท่าที่ควร ส่วนในด้านปัจจัยภายนอกพบว่ายังไม่มีหรือนโยบายของรัฐบาลด้านการท่องเที่ยวเข้ามาใช้ในพื้นที่ แผนงานด้านการท่องเที่ยวขาดความชัดเจน มีเพียงส่งเสริมให้จังหวัดจันทบุรีพัฒนาเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวโดยใช้ผลไม้เป็นสิ่งดึงดูด แต่ยังไม่ได้

ชี้แจงถึงรายละเอียด เป็นเพียงแผนงานโดยรวม แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน โครงการกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวมีให้เห็นบ้าง แต่ยังขาดความสม่ำเสมอ คนในชุมชนขาดโอกาสมีส่วนร่วมในโครงการเท่าที่ควร จึงทำให้ไม่เห็นความสำคัญของการดำเนินโครงการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวมีทั้งสิ้น 3 ราย เป็นบุคคลนอกพื้นที่ 2 ราย อีก 1 รายเป็นคนในพื้นที่ จึงทำให้เป็นลักษณะที่นายทุนเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยว และด้านความสามารถในการจัดการที่เป็นปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพบว่า สื่อประชาสัมพันธ์ เช่น ป้ายบอกทางมีจำนวนน้อย และสังเกตเห็นได้ยาก ในส่วนของแผนพับโปรโมททัวร์ พบในรีสอร์ท ไม่มีการแจกตามโรงแรมหรือสถานที่ในตัวเมืองเลย จึงพบว่าขาดการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวในชุมชน ตำบลโป่งน้ำร้อนมีลักษณะทางกายภาพที่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้พัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้หลายแห่ง แต่ไม่ได้ใช้ให้เกิดประโยชน์ การจัดการด้านบุคลากรให้เหมาะสมกับลักษณะงานพบว่า บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

5.1.3 แนวทางพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในตำบลโป่งน้ำร้อนที่เหมาะสมกับพื้นที่

มีแนวทางดังต่อไปนี้ การท่องเที่ยวที่เหมาะสมของตำบลโป่งน้ำร้อนที่ชุมชนคาดหวัง คือ การท่องเที่ยวที่ชุมชนสามารถได้รับประโยชน์และไม่ส่งผลให้การเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพหลักต้องประสบกับความยากลำบาก และไม่ทำลายสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีการกระจายรายได้ให้กับชุมชนอย่างทั่วถึง ดังนั้นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของตำบลโป่งน้ำร้อน จึงควรเป็นการจัดการตามแนวทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อสภาพแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจให้มาเยี่ยมชมเยียนในขณะเดียวกันก็อนุรักษ์สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอันเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย โดยใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนานที่สุด แต่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของตำบลโป่งน้ำร้อนน้อยที่สุด

แนวทางการพัฒนาความรู้ความเข้าใจของประชาชนในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีดังต่อไปนี้ คือ เพิ่มบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการปลูกฝังจิตสำนึก และความตระหนักในการรักษาสิ่งแวดล้อมเมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น พัฒนาศักยภาพของสถานประกอบการ

โดยทำการกำหนดคุณสมบัติ และฝึกอบรม สนับสนุนให้ผู้ประกอบการรักษามาตรฐานคุณภาพ ด้านความปลอดภัย สร้างโอกาสประชาชนในการมีส่วนร่วมและเรียนรู้ผ่านกิจกรรม

แนวทางการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งของชุมชน มีดังต่อไปนี้ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมล่องแก่งที่เกิดขึ้น ในชุมชน เริ่มตั้งแต่กระบวนการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวที่ให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์ในฐานะเจ้าของพื้นที่ และสนับสนุนให้ใช้แนวทางวิสาหกิจชุมชนที่เกิดจากการเรียนรู้ที่ชุมชนได้ค้นพบ ทุนที่แท้จริงของตนเอง และนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง โดยใช้ภูมิปัญญาเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน ควรเป็นการจัดการตาม แนวทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว อย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยาวนานที่สุด โดยรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชนใน การจัดการการท่องเที่ยวได้แก่ การจัดการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งโดยเพิ่มกิจกรรมการชมเกษตร สวนผลไม้ การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism) และการจัดการท่องเที่ยวแบบบ้าน ชุมชนโฮมสเตย์ (Home stay) หรือการจัดการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน โดยนำแนวทางทั้งสาม ข้างต้นมารวมกัน ในกำหนดการเดินทางเพื่อให้เกิดความเป็นไปได้ในการท่องเที่ยวที่จะส่งผลให้ เกิดความยั่งยืน ในการดำเนินการรูปแบบข้างต้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียควรคำนึงถึงประเด็นผล ประโยชน์ของชุมชน และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน เพื่อการดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

การอภิปรายผลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ได้รวบรวมมาแล้วข้างต้น

การท่องเที่ยวในประเทศไทยได้มีการขยายตัวขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนา เศรษฐกิจ จึงส่งผลให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวที่หลากหลายและมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว เกิดขึ้นมากมาย ตามแนวคิดเกี่ยวกับประเภทท่องเที่ยวของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แห่งประเทศไทย (2540) ซึ่งกล่าวว่า การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบ เช่น การ ท่องเที่ยวผจญภัยกึ่งอนุรักษ์ธรรมชาติ (Soft adventure tourism) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การล่องแก่ง การพายเรือแคนู การปีนผา ที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวและได้รับการเสนอให้เป็นสินค้า ท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการขยายตัวได้สูง ผู้ประกอบการและบริษัทนำเที่ยวต่างๆ จึงได้มีการยึด

เอารูปแบบการท่องเที่ยวต่างๆ ดังกล่าวเป็นกิจกรรมหลักของการท่องเที่ยวเสนอเป็นบริการให้นักท่องเที่ยว

ในพื้นที่ท่องเที่ยวคลองโป่งน้ำร้อนเป็นพื้นที่ที่อยู่ในภูมิประเทศที่เวดล้อมไปด้วยภูเขาที่สลับซับซ้อน มีป่าไม้และลำคลองที่อุดมสมบูรณ์ พบเกาะแก่งมากมายตลอดระยะทาง เส้นผ่าของคลองโป่งน้ำร้อนคือสายน้ำที่คดเคี้ยวผ่านเกาะแก่งมากมาย รวมทั้งผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ทัศนียภาพทั้งสองฝั่งคลองเป็นสวนผลไม้ของชาวบ้าน ทำให้เป็นจุดสนใจของการท่องเที่ยวแบบล่องแก่ง ภายใต้อิทธิพลของกระแสการอนุรักษ์ธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ec-tourism) สอดคล้องกับที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการเดินทางไปยังสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์หรือการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพสภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ ตำบลโป่งน้ำร้อนนับเป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวที่แสวงหาสิ่งท้าทายประสบการณ์ สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่นิยมการเที่ยวชมธรรมชาติ การพักผ่อนหย่อนใจ การผจญภัยและเกมกีฬา

5.2.1 บริบทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลโป่งน้ำร้อน พบว่าพื้นที่ท่องเที่ยวคลองโป่งน้ำร้อน เป็นพื้นที่ที่มีจุดเสนอขายหรือปัจจัยดึงดูดที่สำคัญ คือความสวยงามของธรรมชาติ ป่าไม้ คลองโป่งน้ำร้อนที่สวยงาม ใสสะอาด และแก่งน้ำตามธรรมชาติที่สร้างความตื่นเต้นท้าทาย ทัศนียภาพทั้งสองข้างทางประกอบไปด้วยสวนผลไม้ที่หลากหลายตลอดเส้นทางคลองโป่งน้ำร้อน จึงทำให้ในช่วงฤดูการท่องเที่ยวในเดือนมิถุนายนถึงเดือนธันวาคม มีนักท่องเที่ยวสนใจเข้ามาเที่ยวพักผ่อนล่องแก่งชมธรรมชาติมากกว่าปกติ ทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการที่เข้ามาดำเนินกิจการ ซึ่งได้ทำให้เกิดการขยายตัวของการท่องเที่ยวมาจนถึงปัจจุบัน โดยตลาดการท่องเที่ยวที่สำคัญจากผลการศึกษาวิจัย พบว่าสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว (Product) ที่เป็นที่สนใจและเป็นปัจจัยดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามายังพื้นที่ท่องเที่ยวคลองโป่งน้ำร้อนก็คือ กิจกรรมการล่องแก่งแพยาง โดยแม้ว่าจะได้มีการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวอื่นๆ เพื่อนำมาเสนอแก่นักท่องเที่ยวด้วย เช่นการชมสวนผลไม้ การปั่นจักรยาน การเดินป่า และการพายเรือแคนู แต่ก็ไม่เป็นที่สนใจแก่นักท่องเที่ยวมากนัก ซึ่งสาเหตุหนึ่งเกิดขึ้นจากการประชาสัมพันธ์ หรือการส่งเสริมการตลาด (Promotion) ที่ผ่านมามีการเน้นการล่องแก่งมากกว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวอื่นๆ จึงทำให้นักท่องเที่ยวมุ่งความสนใจมายังกิจกรรมล่องแก่งเป็นหลัก ทั้งที่กิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นสามารถสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในชุมชน ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมและเกิดทัศนคติที่ดีขึ้น

ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งการโฆษณาประชาสัมพันธ์ในสื่อต่าง ๆ มีความสำคัญมากโดยเฉพาะกับพื้นที่ท่องเที่ยวใหม่ๆ ที่ยังไม่มีใครรู้จักมากนักดังตำบลโป่งน้ำร้อน

ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของตำบลโป่งน้ำร้อน เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ตามแนวคิดส่วนผสมของผลิตภัณฑ์แหล่งท่องเที่ยวของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) คือ สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) และความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) พบว่า องค์ประกอบด้านสิ่งดึงดูดใจ ได้แก่ สภาพกายภาพของพื้นที่ท่องเที่ยวคลองโป่งน้ำร้อนที่มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ ความสวยงามใสสะอาดของสายน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ กิจกรรมการท่องเที่ยวส่องแก่งที่สร้างความสนุกสนานและทัศนียภาพสองฝั่งคลอง ประกอบด้วยสวนผลไม้ที่หลากหลายและให้ผลผลิตปริมาณมาก ได้สร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมากซึ่งเป็นปัจจัยดึงดูดสำคัญของตำบลโป่งน้ำร้อนที่มีคุณค่ายิ่ง ความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ สภาพป่า สัตว์ป่า นกนานาพันธุ์ ลำน้ำในคลองโป่งน้ำร้อนและสวนผลไม้ แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวกลับมาส่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนอีกครั้ง

ส่วนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่รองรับนักท่องเที่ยวได้แก่ ที่พัก ห้องน้ำ ที่จอดรถ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก มีจำกัด ไม่เพียงพอ ในช่วงฤดูการท่องเที่ยว มีความสะดวกแต่ในรีสอร์ทที่ประกอบธุรกิจการส่องแพะเอง ซึ่งมีสามราย จึงมีความจำกัดทางขีดความสามารถที่จะรับได้ทางสังคมที่ค่อนข้างต่ำ แต่ด้วยความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก จึงทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มุ่งที่จะพักที่โรงแรมในตัวเมือง เป็นไปในลักษณะไปเช้าเย็นกลับ ซึ่งก็ส่งผลให้ความอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวมีไม่เพียงพอ และรายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยวไม่เข้าสู่ตำบลโป่งน้ำร้อนตกอยู่ที่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคคลนอกพื้นที่ นอกจากนี้การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ตำบลโป่งน้ำร้อนจะได้รับการพัฒนาสภาพถนนให้อยู่ในสภาพดี เนื่องจากมีการจัดโปรแกรมทัวร์และการขนส่งที่มายังจุดท่องเที่ยวได้โดยตรง แต่การให้ความอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาด้วยพาหนะส่วนตัวในด้านป้ายบอกทางมีน้อย และไม่ชัดเจน ทำให้นักท่องเที่ยวหลงทางเนื่องจากสังเกตป้ายไม่เห็น แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยสภาพธรรมชาติและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ความประทับใจของนักท่องเที่ยวเมื่อเดินทางมาแล้วเป็นลักษณะบอกปากต่อปาก หากมีแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่อาศัยองค์ประกอบของการท่องเที่ยวทั้ง 3 ประการ จึงจะส่งผลให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นและประชาชนในตำบลมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสงกรานต์ ศรีจันทร์ (2546) ที่กล่าวว่า การส่งเสริมและพัฒนาสถานที่แหล่งท่องเที่ยว องค์ประกอบภายในของสถานที่ กลไกด้านการตลาด และ

ส่วนประสมทางการตลาด จำเป็นต้องขับเคลื่อนและได้รับการพิจารณาอย่างเหมาะสม จึงจะทำให้ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น

การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อน ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยผู้ประกอบการภายนอกชุมชน ทั้งที่การท่องเที่ยวนำทรัพยากรธรรมชาติของตำบลโป่งน้ำร้อนมาใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว แต่ชุมชนกลับได้รับการกระจายรายได้และมีส่วนร่วมน้อย ชาวบ้านเป็นเพียงผู้รับจ้างอำนาจและการควบคุมตกอยู่ในมือกลุ่มบุคคลภายนอก ชุมชนไม่ได้มีโอกาสตัดสินใจในกระบวนการดำเนินงาน ขาดการรวมกลุ่มของประชาชนในด้านการจัดการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวน้อย และไม่เกิดการกระจายรายได้ ดังเช่นที่นำชัย ทนผล (2545) ได้ให้แนวคิดว่า ในการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งอยู่บนฐานคติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ที่จำต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเป็นหลัก และรูปแบบของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ต้องเป็นรูปแบบของความร่วมมือกัน (Cooperation) ของคนในชุมชน หรือการสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) โดยทั้งนี้ต้องให้คงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิม มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของการมีจิตสำนึกต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตชนบทอย่างแท้จริงด้วย

สาเหตุอีกประการคือ ประชาชนมีอาชีพเกษตรกรรม ให้ความสนใจกับการทำสวนมากกว่า เนื่องจากรายได้มาจากการเกษตร จึงทำให้ประชาชนขาดความสนใจ ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเนื่องจากเห็นว่าตนไม่ได้รับผลได้ผลเสียจากประโยชน์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ด้วยเหตุนี้จึงควรพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อให้ประชาชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว และให้ประชาชนทำหน้าที่ดูแลและจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้คงความเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

5.2.2 ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี พบว่า ประชาชนในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักมาตั้งแต่ดั้งเดิม เป็นอาชีพที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ประกอบกับสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ดินอุดมไปด้วยแร่ธาตุจากดินตะกอนแม่น้ำ จึงเหมาะสมกับเป็นพื้นที่เกษตรกรรมขั้นดี ไม่ว่าจะปลูกพืชไร่ ไม้ผล หรือพืชสวนก็เจริญงอกงาม ด้วยทำเลที่ตั้งของจังหวัดอยู่ติดกับอ่าวไทย จึงได้รับอิทธิพลลมมรสุมจากทะเลจีนใต้และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้มีฝนตกชุกติดต่อกันถึงหกเดือน จึงไม่มีปัญหาขาดแคลนน้ำอันเป็นปัจจัยสำคัญของการเพาะปลูก ประชาชนจึงมีความสนใจในการเกษตรเนื่องจากรายได้ของประชาชนมาจากการเกษตรกรรม รายได้จากการท่องเที่ยวมีเพียงบุคคลบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้รับผลประโยชน์คือผู้ประกอบการท่องเที่ยว

ส่วนน้อยเป็นบุคคลภายในตำบลโป่งน้ำร้อน ประชาชนในชุมชนไม่มีส่วนได้ส่วนเสียผลประโยชน์ จึงทำให้ไม่มีความรู้ความเข้าใจ ขาดความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การทำการเกษตร สามารถทำได้ตลอดปี เพราะสามารถปลูกพืช ผลไม้หลากหลายไม่ว่าจะเป็นทุเรียน เงาะ มังคุด สละ ลองกอง ลำไย มันสำปะหลัง ในปริมาณมาก ส่วนการท่องเที่ยวทำให้เฉพาะฤดูกาลท่องเที่ยวที่มีเพียง 4 – 5 เดือนเท่านั้น และช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวเป็นช่วงที่ตรงกับช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิต ประชาชนจึงใส่ใจในการเกษตรที่ได้ผลตอบแทนมากกว่า

การมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการท่องเที่ยวของประชาชนโป่งน้ำร้อนไม่พบให้เห็น จะพบเห็นในด้านอื่นๆ เช่น การรวมกลุ่มร่วมแก้ปัญหาผลไม้ราคาตกต่ำ มันสำปะหลังไม่ได้ราคาดี เป็นต้น เนื่องจากการท่องเที่ยวไม่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ประชาชนจะสนใจแต่เรื่องปากท้อง กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ส่งผลประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่ ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเป็นบุคคลนอกพื้นที่ มีเพียงประชาชนในพื้นที่ไม่กี่คนที่ได้รับผลประโยชน์ในฐานะแรงงาน เมื่อประชาชนไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทำให้เกิดความรู้สึกไม่ใส่ใจในการท่องเที่ยว แต่การมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านอื่นของประชาชนโป่งน้ำร้อนมีส่วนร่วมมาก เห็นได้ว่ากิจกรรมใดที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนโดยตรงจะได้รับความร่วมมือจากประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อโนทัย เพียรคงชล (อ้างในวีระชัย มงคลพันธ์, 2542) ที่ว่า การที่ประชาชนไม่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพราะไม่มีความถนัด และไม่ชอบ เนื่องจากเป็นลักษณะงานที่ยุ่งยาก และเป็นภาระมาก ต้องมีความรับผิดชอบสูง หากลงทุนแล้วกลัวว่าจะไม่คุ้มค่า

ทรัพยากรธรรมชาติของตำบลโป่งน้ำร้อนมีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งในด้านป่าไม้ ลำน้ำ สัตว์ป่า สวนผลไม้ของชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดบางประการของ ชยันต์ ผลโคก (2539) ที่ได้กล่าวถึงธรรมชาติของธุรกิจท่องเที่ยวว่า ธุรกิจท่องเที่ยวมีลักษณะเป็นอุตสาหกรรมซึ่งต้องพึ่งพาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นมาก ซึ่งประชาชนโป่งน้ำร้อนไม่ได้คำนึงถึงเรื่องนี้ เพราะประชาชนไม่ได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ทั้งที่สามารถเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี หากได้รับการพัฒนาการจัดการอย่างชัดเจน จะสามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนได้เป็นอย่างมาก ประชาชนบุกรุกป่าไม้เพื่อทำสวนด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจ และเห็นคนอื่นทำกัน เกิดความรู้สึกเสียเปรียบเพราะตนก็เป็นคนในพื้นที่เหมือนกัน ควรจะได้รับสิทธิ์นั้น การไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อน ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ไม่สามารถใช้ให้เป็นประโยชน์ได้

ประชาชนในตำบลโป่งน้ำร้อนเกิดความรู้สึกไม่มั่นใจ ในความปลอดภัยจากการล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน เนื่องจากมีการปลูกฝังบอกกล่าวกันมาภายในชุมชนว่ามีผู้เสียชีวิตจาก

การล่องแก่ง ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่เคยล่องแก่งเพราะมีความรู้สึกกลัว ทำให้ประชาชนไม่ได้สัมผัสถึงความสนุกสนาน และความสวยงามของพื้นที่ตนเอง จึงไม่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์การท่องเที่ยวของตนให้กับนักท่องเที่ยว ที่ต้องการเข้ามาท่องเที่ยวได้ ประชาชนไม่ทราบแม้กระทั่งระยะทาง ทำล่องแก่ง กิจกรรมการท่องเที่ยว

ขาดแผนงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างชัดเจน เป็นนโยบายที่ส่งเสริมให้จังหวัดจันทบุรีพัฒนาเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว จากการท่องเที่ยวงานวันผลไม้และของดีเมืองจันทร์ที่จัดเป็นประจำทุกปี ตำบลโป่งน้ำร้อนมีส่วนร่วมในการส่งผลไม้ของตำบลโป่งน้ำร้อนไปเข้าร่วมประกวด แต่ในการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนที่น่าสนใจได้ถูกมองข้ามไป

ผู้ประกอบการกิจการท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อนส่วนใหญ่เป็นบุคคลภายนอก ประชาชนในพื้นที่มีรายเดียวเท่านั้นในจำนวนสามราย รายได้จึงตกเป็นของคนนอกพื้นที่ ทั้งที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นของตำบลโป่งน้ำร้อน บุคคลภายนอกจึงไม่ได้คำนึงถึงผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นความเสื่อมโทรมของสภาพสิ่งแวดล้อม มลพิษจากการท่องเที่ยว จึงสอดคล้องกับแนวคิดของเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม (2530) ที่ได้กล่าวไว้ในการศึกษาเรื่องผลกระทบอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ถึงผลเสียบางประการที่เกิดจากการท่องเที่ยวคือ การท่องเที่ยวทำให้ต้องใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นมาก ทั้งในด้านบริการสาธารณะและทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าถ้าเป็นประชาชนในพื้นที่เองจะคำนึงถึงสภาพทรัพยากรธรรมชาติมากกว่า เนื่องจากเกิดความรู้สึกว่าเป็นสมบัติของตน ต้องการให้มีทรัพยากรธรรมชาติไว้ใช้นานเท่านั้น ให้ลูกหลานได้เห็นและใช้ประโยชน์ได้

ตำบลโป่งน้ำร้อนมีสภาพทางกายภาพที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยว แต่เนื่องจากขาดการตลาดและการประชาสัมพันธ์ที่ดี นักท่องเที่ยวเป็นในลักษณะบอกปากต่อปาก และทราบจากบริษัททัวร์ที่มีเพียงสองบริษัท ไม่มีป้ายประชาสัมพันธ์ให้เห็นอย่างเด่นชัด นักท่องเที่ยวต้องรู้เองจากความบังเอิญถึงจะเข้ามาท่องเที่ยวได้ นักท่องเที่ยวบางคนหลงทางเพราะหาป้ายบอกทางไม่เจอ ทำให้เกิดความรู้สึกไม่อยากจะมาท่องเที่ยว จึงเลยไปยังตำบลหรือจังหวัดอื่น การตลาดในพื้นที่พบในรีสอร์ทที่มีในพื้นที่จำนวนสี่รีสอร์ท และการอำนวยความสะดวกยังไม่ดีพอ นักท่องเที่ยวนิยมไปเข้าเย็นกลับมากกว่ามาพักในพื้นที่ ดังที่แนวคิดของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้กล่าวถึงการประชาสัมพันธ์ว่าการท่องเที่ยวที่ดีนั้น ต้องมีการประชาสัมพันธ์เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงข้อมูลข่าวสาร จึงจะนำมาซึ่งการท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้น

5.2.3 แนวทางพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน จากการศึกษาพบว่า การคาดการณ์แนวโน้มการท่องเที่ยวในอนาคตที่พบในพื้นที่ท่องเที่ยวตำบลโป่งน้ำร้อนมีความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ในเชิงกายภาพ สังคม นิเวศวิทยา ที่ยังสามารถพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้ รวมทั้งแผนการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดและอำเภอโป่งน้ำร้อน ตลอดจนคนตำบลโป่งน้ำร้อนเองก็อาจมีการค้นหารูปแบบที่เหมาะสมเพื่อประโยชน์ของชุมชน แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อตำบลโป่งน้ำร้อนด้วยเช่นกัน ดังนั้นตำบลโป่งน้ำร้อนจึงควรวางแผนการดำเนินงานที่ส่งผลให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อ ทั้งการท่องเที่ยว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ลำน้ำ สัตว์ป่า สวดยผลไม้ของตำบลโป่งน้ำร้อนสามารถดำเนินการจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน จากประสบการณ์สั่งสมมาและจากการประสบปัญหาความยากลำบากในการดำเนินชีวิตของประชาชน ทำให้เกิดความร่วมมือกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงความอุดมสมบูรณ์ โดยผ่านกระบวนการระดมความคิด การสนทนา ปรัชญาหรือ การประชุม การสร้างจิตสำนึก การมีส่วนร่วม ความตระหนัก และการสร้างเครือข่ายจนทำให้เกิดความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แต่สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวแล้ว ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ยังไม่ได้สร้างผลกระทบที่มากจนสร้างปัญหาให้กับชุมชน จึงทำให้ชุมชนยังไม่ได้มีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนแต่อย่างใด การไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวส่งผลต่อความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะการสร้างผลประโยชน์ให้กับชุมชน เช่น รายได้ที่ทั่วถึงจะเป็นแรงดึงดูดสำคัญ ที่ทำให้ชุมชนให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้รับประโยชน์จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนแก่การท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในตำบลโป่งน้ำร้อนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ วิสุทธิ ไบไม้ (2538) ที่กล่าวว่า แนวทางการแก้ไขปัญหามลพิษเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ควรจะอิงกับประชาชนในท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ชิดกับแหล่งทรัพยากรชีวภาพ ตามวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพอย่างมีประสิทธิภาพ และเสริมสร้างการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างได้ผลคุ้มค่า

การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนนั้น ควรประกอบไปด้วยองค์ประกอบทางการท่องเที่ยว 3 ด้านคือ ความสามารถในการเข้าถึง สิ่งดึงดูดใจในการเข้ามาท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก ในด้านความสามารถ

ในการเข้าถึงในการล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวกเนื่องจากมีถนนลาดยางเข้ามาถึงยังสถานที่ล่องแก่งโดยตรง และมีรถบริการสาธารณะประจำทางคอยอำนวยความสะดวก การพัฒนาควรพัฒนาป้ายบอกทางและป้ายนำทาง เนื่องจากพบเห็นป้ายได้น้อยมาก และไม่มี ความชัดเจนทำให้นักท่องเที่ยวหลงทางและเลยผ่านไป ทางบริษัททัวร์ควรพัฒนาในการเพิ่มปริมาณ นักท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับของตำบลโป่งน้ำร้อน และมีข้อตกลง กับนักท่องเที่ยวในการดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมก่อนที่จะเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว ในด้านสิ่งดึงดูดใจในการเข้ามาท่องเที่ยว สภาพกายภาพของตำบลโป่งน้ำร้อนมีความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลาย นักท่องเที่ยวต้องการใกล้ชิดธรรมชาติ

แนวทางการพัฒนาความรู้ความเข้าใจเป็นสิ่งสำคัญมากในการท่องเที่ยว เพื่อให้ประชาชนในชุมชนเข้าใจถึงการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ และผู้ประกอบการควรคำนึงถึงความปลอดภัยในการท่องเที่ยวเนื่องจากการล่องแก่งเป็นการท่องเที่ยวแบบผจญภัยที่สามารถเกิดอันตรายได้ ดังที่ มนัส สุวรรณ (2545) ได้กล่าวไว้ว่า การกำหนดมาตรฐานกิจกรรมล่องแก่งมีความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะการท่องเที่ยวประเภทผจญภัยล่องแก่งค่อนข้างมีอันตรายจากกิจกรรมไม่เฉพาะแต่ภัยอันเกิดจากกระแสน้ำเชี่ยวกราก เกาะ แก่ง ไชตหิน ต้นไม้ น้ำ ฯลฯ ที่เป็นอุปสรรคต่อการล่องแก่ง บุคลากรโดยเฉพาะพนักงานควบคุมแพยาง รวมทั้งอุปกรณ์ต่างก็มีความสำคัญไม่น้อยเช่นกัน

การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบล่องแก่ง โดยประชาชนในชุมชนควรเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผลประโยชน์ (Stakeholders) โดยองค์การบริหารส่วนตำบลควรเพิ่มโอกาสการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมล่องแก่ง เช่น สนับสนุนให้ประชาชนรวมกลุ่มเป็นผู้ประกอบการในท้องถิ่น ธุรกิจร้านอาหาร การเป็นผู้นำเที่ยวท้องถิ่น เป็นต้น และใช้หลักการวิสาหกิจชุมชนเป็นแนวทางในการเข้ามามีส่วนร่วมโดยใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ ในการพึ่งตนเอง จะนำพาสู่ความพอเพียง โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน หากใช้หลักการต่างๆ ดังนี้จะสามารถนำไปสู่ความยั่งยืนได้ ดังแนวคิดของเสรี พงศ์พิศ (2546) ที่ได้กล่าวไว้ว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นวิธีคิดใหม่ที่เกิดจากการเรียนรู้ที่ชุมชนได้ค้นพบทุนที่แท้จริงของตนเอง และเป็นวิธีการใหม่ให้เกิดมูลค่าและการพึ่งพาตนเองได้ ผลผลิตมาจากทรัพยากรในท้องถิ่น ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชนเพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเอง ซึ่งมีความรู้ ภูมิปัญญา เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชนคือการพึ่งตนเอง

แนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวควรมุ่งพัฒนาในด้านเพิ่มรูปแบบการท่องเที่ยวให้หลากหลายมากขึ้น เพื่อการกระจายรายได้ และให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากขึ้น ได้แก่ การท่องเที่ยวแบบล่องแก่งโดยเพิ่มกิจกรรมการชมเกษตรสวนผลไม้ เป็นการให้ทรัพยากรที่มีอยู่สองฝั่งคลองปองน้ำร้อนเพื่อประโยชน์ และความแตกต่างในกิจกรรมท่องเที่ยวแบบล่องแก่งในสถานที่อื่น อีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถทำได้คือการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism) ทำได้จากสวนผลไม้ที่มีผลไม้ออกหลาย ได้ผลผลิตที่ดี เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ที่มีรายได้จากการขายส่งเท่านั้น นำผลผลิตที่ได้มาขายให้นักท่องเที่ยวโดยตรง การเข้าชมสวนมีการเก็บค่าผ่านประตู นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสกับการทำเกษตรกรรมด้วยวิธีการของชาวบ้าน สามารถเด็ดชิมผลไม้จากสวนได้สดๆ และซื้อกลับไปโดยเลือกเก็บเองจากต้น เป็นการสร้างรายได้ให้กับชาวสวนได้โดยไม่ต้องนำผลไม้ออกไปขาย ทำให้ชาวสวนเกิดความรู้สึกที่ดีขึ้นต่อการท่องเที่ยว และการจัดการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชนโฮมสเตย์ (Home stay) โดยชาวบ้านไม่ต้องลงทุนมาก เพียงจัดที่นอนและอาหารให้นักท่องเที่ยวเหมือนที่ตนเองดำรงชีวิตประจำวันตามปกติ ไม่ต้องอาศัยความสะดวกสบายมากนัก เพราะนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ต้องการสัมผัสชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมพื้นบ้านมากกว่าต้องการความสะดวกสบาย รูปแบบการท่องเที่ยวนอกจากการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งสามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวในตำบลปองน้ำร้อนได้ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวควรเพิ่มสาธารณูปโภค ได้แก่ ถังขยะ ห้องน้ำ ศูนย์บริการข้อมูล นักท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกและประโยชน์ของนักท่องเที่ยว สามารถลดปัญหาปริมาณขยะที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ความสามารถในการรองรับของพื้นที่ สามารถเพิ่มจำนวนที่พักได้ นักท่องเที่ยวจะเกิดความสะดวกมากกว่าที่จะเข้าไปพักในเมือง และทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ดังที่ราไพพรรณ แก้วสุริยะ (2543) ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนไว้ว่า การจัดการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องดูแลรักษาทรัพยากร การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้สอดคล้องและรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยอาศัยกลไกที่สำคัญ คือการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนั้นชุมชนจึงควรมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมด้านการตลาด ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนมีการประเมินผลการจัดการให้มีประสิทธิภาพ ชุมชนต้องมีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวระบบสาธารณูปโภค ชุมชนต้องมีการจัดการจัดการน้ำเที่ยว โดยดำเนินการบริการน้ำเที่ยว การจัดรายการน้ำเที่ยว การบริการอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ตลอดจนการมีมัคคุเทศก์ที่มีคุณภาพที่ต้องเรียนรู้จุดเด่นของชุมชนเพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว โดยเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น จะสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ในชุมชนได้ดีกว่ามัคคุเทศก์ภายนอกและเป็นประโยชน์ในการสร้างรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่น สิ่งสำคัญในการ

บริหารจัดการท่องเที่ยวที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การบริหารการตลาด การเผยแพร่ และการประชาสัมพันธ์

การพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของชาวบ้านมีความสำคัญมาก ควรมีการปลูกฝังจิตสำนึก ความตระหนักให้ชาวบ้านใส่ใจกับพื้นที่ ควรมีการกำหนดมาตรการในการท่องเที่ยว และมีการประชุมตกลงความเข้าใจกับสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกับการพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับความสามารถในการรองรับของผู้นำท้องถิ่นได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล โดยที่ผู้ใหญ่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบลถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจให้กับชาวบ้าน ชาวบ้านจะรับฟังผู้นำท้องถิ่นมากกว่า เนื่องจากประชาชนในหมู่บ้านต่างสืบเชื้อสายเดียวกัน เป็นญาติพี่น้องกัน ทำให้ไม่เกิดความรู้สึกถูกเอาเปรียบจากผู้อื่น บุคคลดังกล่าวจะชี้ให้เห็นถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเหมาะสมที่สุด เพราะทำให้ประชาชนมีรายได้ควบคู่กับอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในเวลาเดียวกัน ซึ่งได้สอดคล้องกับแนวคิดของภักดี รัตนผล (2543) ซึ่งได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ชุมชนท้องถิ่น และภาคเอกชนในทิศทางปัจจุบัน ควรจะเป็นไปในลักษณะที่ภาครัฐเป็นหน่วยสนับสนุนโดยท้องถิ่นชุมชน และภาคเอกชนเป็นหน่วยดำเนินการบริหารจัดการภายใต้วัตถุประสงค์ร่วม คือการพัฒนาที่ยั่งยืน

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี วิจัยพบว่า การศึกษาครั้งนี้อยู่ภายใต้ข้อจำกัดของประเด็นการศึกษาจึงไม่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลบางประเด็นได้ รวมทั้งประเด็นที่น่าสนใจที่ผู้วิจัยได้พบ ผู้วิจัยจึงขอแสดงความคิดเห็นเพื่อเป็นข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับสมาชิกชุมชน

1. สมาชิกในชุมชนควรมีการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อหาแนวทางจัดการการท่องเที่ยว โดยอาจมีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อให้มีความเข้มแข็งในการจัดการกับการท่องเที่ยว และต่อรองกับผู้ประกอบการได้
2. ควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อส่งผลกระทบต่อรายได้ที่เพิ่มขึ้น และความตระหนักต่อความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว

3. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ควรให้ตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การปฏิบัติการ และการติดตามประเมินผล เพราะอุตสาหกรรมท่องเที่ยวใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวของส่วนรวม ถ้าเกิดผลเสียหาก็กระทบต่อส่วนรวมในขณะที่ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกอยู่กับคนส่วนน้อย

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. ควรจัดหน่วยงานกลาง ทำหน้าที่ปรับความเข้าใจ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในเรื่องการตลาดการท่องเที่ยว และสิทธิของชุมชนในเขตพื้นที่ท่องเที่ยว
2. ให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวมากขึ้น
3. กำหนดมาตรการ กฎเกณฑ์ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้ชัดเจน เพื่ออำนวยความสะดวก รักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่อย่างยั่งยืน และเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและชุมชน
4. ควรจัดสรรบุคลากรให้เหมาะสมกับลักษณะงาน คัดสรรบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงาน
5. ควรให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว เพราะปัจจุบันมีความสนใจแต่ด้านตลาดเกษตรกรรม เพราะการท่องเที่ยวจะช่วยเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนได้

5.3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยเพิ่มเติม

1. ตำบลโป่งน้ำร้อน มีสวนผลไม้ที่หลากหลาย และมีการทำสวนเพื่อยังชีพ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำเกษตรกรรม จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่
2. ศึกษาถึงความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นของตนเอง ตลอดทั้งตำบลโป่งน้ำร้อน
3. การศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของตำบลโป่งน้ำร้อน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อน